

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tükenmişlik Nedenlerine Yönelik Öz Algı Düzeylerinin İncelenmesi: Amasya İli Örneği¹

Research Of Self-Perception Levels Of Social Studies Teachers Regarding The Reasons Of Occupational Burnout (Amasya Province Sample)

Reference: Evcı, N. & Aylar, F. (2020). "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tükenmişlik Nedenlerine Yönelik Öz Algı Düzeylerinin İncelenmesi: Amasya İli Örneği", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 6(29): 298-311.

Yüksek Lisans Öğrencisi. Nagihan EVCİ

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entitüsü, Temel Eğitim Bölümü, Amasya/TÜRKİYE

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1001-3126>

Dr. Öğretim Üyesi. Faruk AYLAR

Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Bölümü, Amasya/TÜRKİYE

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4439-9079>

ÖZET

Bu çalışmada, Amasya ili merkez ve ilçelerinde Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı okullarda çalışan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz-algı düzeylerinin alt boyutlarının cinsiyet, yaş, mesleki kıdem değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmada nicel araştırma desenlerinden tarama yöntemi kullanılmıştır. Öğretmenlerin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz-algı düzeylerini belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından 29 madde ve 4 boyuttan oluşan "Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyleri Öz Algı Ölçeği" geliştirilmiştir. Ölçek, tam sayım örneklem yöntemi kullanılarak evrenin tamamı olan 160 öğretmene uygulanmış, gönüllülük esas çerçevesinde 141 öğretmenden dönüş sağlanarak veriler elde edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sürecinde araştırmanın alt problemlerine uygun olarak bağımsız örneklem t-testi, tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algı düzeylerinin yaş, cinsiyet, mesleki kıdem değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği, alt boyutlara göre ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin "Katılıyorum" düzeyinde öz algıya sahip oldukları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Öğretmenleri, Öz Algı Düzeyi, Tükenmişlik Nedenleri

ABSTRACT

In this study, whether the self-perceptions regarding the reasons of occupational burnout of Social Studies Teachers who work in formal schools of Ministry of National Education in Amasya and its districts vary or not according to the scale's sub-dimensions and to the variables such as gender, age and serving time has been examined. In the study, quantitative research approach was used. With the purpose of diagnosing self-perception levels regarding the reasons of occupational burnout of teachers, "a teachers' occupational burnout levels self-perception scale" which consists of 29 items and 4 dimensions has been formed. Scale has been implemented by using a full counting sample approach on 160 teachers who constitutes the whole population and data has been gained by 141 teachers who volunteer. In the result of the research, data has been analyzed by using the convenient statistical program SPSS. In the process of analysis, independent sample t test and one-way analysis of variance are made thanks to being convenient for research's sub-problems. In the research, it has been determined that regarding the occupational burnout of Social Studies Teachers, self-perception levels show that no meaningful difference according to gender, age and serving time variables and according to sub-dimensions teachers have "I agree" level of self-perception.

Key words: Social Studies Teachers, self-perception level, occupational burnout reasons

1. GİRİŞ

Son yıllarda meydana gelen değişimler insanları hem olumlu hem olumsuz açıdan etkilemekte ve birçok sorun oluşturmaktadır. Bu sorunlar bireylerin aile, çevre, mesleki ortam gibi özel alanlarına olumsuz müdahalede bulunmakta ve çalışma koşullarından kaynaklı sıkıntılar ile bir araya gelerek stresi oluşturmaktadır. Stres durumunun devam etmesi halinde ise stresin ileri seviyesi olan tükenmişlik problemi ortaya çıkmaktadır. Tükenmişlik kavramı hakkında birçok tanımlama yapılmıştır. Bu kavramı Torun (1996); çalışanların, mesleklerinde harcadıkları çabaya rağmen gereken karşılığı alamamaları olarak ifade etmiştir. Maslach (1993) ise; bireylerde oluşan bitkinlik,

¹ Bu araştırma, Dr. Öğretim Üyesi Faruk AYLAR'ın danışmanlığında Nagihan EVCİ tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

enerjide azalma, yıpranma, üzüntü durumları aynı zamanda negatif davranışların meydana geldiği fiziksel, zihinsel ve duygusal anlamda bir tükenme olarak belirtmiş ve bu kavramı ‘duygusal tükenme’, ‘duyarsızlaşma’ ve ‘azalan kişisel başarı’ olarak üç boyutta ele almıştır. Bu boyutlardan duygusal tükenmeyi; duygusal anlamda yıpranmışlık, enerjideki azalma ve iletişimdeki sıkıntılar olarak ifade etmekte iken duyarsızlaşmayı ise; bireylerin bir takım aşağılayıcı sözler sarf ederek karşısındaki kişiyi nesneleştirdiği, olumsuz davranışların sergilendiği boyut olarak tanımlamıştır. Rutledge ve Francis (2004) üçüncü ve son boyut olan azalan kişisel başarıyı; bireyin kişisel ve mesleki olarak başarısızlık hissine kapılması bunun sonucunda da mutsuz hale gelmesi olarak ifade ederek literatüre kazandırmıştır.

Bireylerin yaşamı üzerinde giderek sorun oluşturan tükenmişlik kavramı, özellikle insanlarla doğrudan iletişimi gerekli kılan, konusunu insanın oluşturduğu; hemşire, doktor, polis, öğretmen vb. meslek gruplarında ortaya çıkmaktadır (Ergin, 1993; Sayıl, 1997). Yapılan çalışmalardan hareketle birçok meslek grubunda olduğu gibi öğretmenlik mesleğinde de tükenmişlik problemi yaşandığı belirlenmiştir.

Öğretmenlerde tükenmişlik sorunu genellikle; mesleki heyecanlarında azalma, mesleklerine karşı soğuma ve sonunda da mesleği bırakma hissi gibi ruhsal anlamda sorunların yaşanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu sıkıntılarla birlikte öğretmenlerin hizmet kaliteleri azalmakta ve öğrencilerine karşı sevgisiz, ilgisiz davranışlar sergilemektedirler. Öğretmenlerin yaşamış oldukları sorunlar öğrencilerini etkilediği gibi eğitim ortamına, ailelerine ve tüm topluma da yansıtılmaktadır (Kayabaşı, 2008).

Öğretmenlik mesleği üzerinde tükenmişlik sorunu incelendiğinde; sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik durumu (Demir ve Kara, 2014), rehber öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyleri (Akten, 2007), ilköğretim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi ve tükenmişliğin nedenlerini anlamaya yönelik görüşmelerin yapılması (Başer ve Çobanoğlu, 2011), İngilizce öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini belirlenmesi (Cephe, 2010), müzik öğretmenlerinin tükenmişlik düzeylerini belirlenmesi (Korkmaz, 2004) gibi birçok çalışmaya rastlanırken, sosyal bilgiler öğretmenleri ile ilgili ise yalnızca bir çalışmaya (Avcı ve Yazıcı, 2011) rastlanmıştır. Bu çalışmada ise Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik durumlarını belirleme ve mesleki tükenmişliğin alt boyutları incelenmiştir.

Özellikle görev ve sorumlulukları açısından sosyal bilgiler öğretmenleri tükenmişlik problemi yaşayan branşlar arasında yer almaktadır. Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanan öğretim programları ve ilgili mevzuat incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenin birtakım görevlerine ulaşılmıştır (URL-1, 2017);

- ✓ Eğitim vereceği öğrencilerin düzeylerine göre bir çalışma planı hazırlar, bu plan doğrultusunda öğrencilerine alanı ile ilgili bilgi ve beceri kazandırır,
- ✓ Öğrencilerin başarı durumlarını değerlendirerek bu durumun artması için gereken önlemleri alır,
- ✓ Öğrencilerin yeteneklerini geliştirmek açısından eğitici kol faaliyetlerinde bulunarak gelişimleri ile ilgili etkinlikler düzenler,
- ✓ Öğrencilerin gelişim düzeylerini inceleyerek, ortaya çıkan sorunları çözmelerine yardımcı olur,
- ✓ Alana dair gelişmeleri takip ederek bu gelişmelerin öğretim programlarına aktarılması için ilgililere önerilerde bulunur,
- ✓ Okulun düzen ve disiplinini sağlamak amacıyla nöbet görevi üstlenir,
- ✓ Sınıf öğretmeni göreviyle öğrencilerin alan, ders seçimleri konularını düzenleyerek onların yönetimle olan ilişkilerini de sağlamaya çalıştığı durumları ortaya çıkarır vb.

İlgili mevzuatta belirtilen sosyal bilgiler öğretmenlerinin görev ve sorumluluklarından yola çıkarak bu durumun öğretmenler üzerinde tükenmişlik problemi meydana getirebileceği düşüncesi oluşmakta ve bu açıdan sosyal bilgiler öğretmenlerinin tükenmişlik problemleri farklı yönlerden incelenerek alandaki eksikliğin giderilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Literatür tarandığında, tükenmişlik problemi üzerine incelenen çalışmaların tamamına yakınında "Maslach Tükenmişlik Ölçeği" kullanılmıştır. Bu ölçek ışığında bireylerin tükenmişlik durumları "Duygusal Tükenme", "Duyarsızlaşma" ve "Azalan Kişisel Başarı" düzeylerine göre incelenmiş ve tükenmişliğin nedenlerini belirlemeye yönelik herhangi bir ölçme aracının geliştirilmediği ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algı düzeylerini belirlemek, tükenmişlikle ilgili ortaya çıkan sorunlara çözüm oluşturabilmek ve alana katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır. Tükenmişlik probleminin nedenlerine yönelik sonradan yapılacak çalışmalara kaynaklık etmesi ve farklı branşlar üzerine uygulanarak bu konudaki çalışmaların artması beklenmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nicel araştırma deseni kullanılmıştır. Bu desen, çalışmada elde edilen verilerin sayısal değerler yardımıyla ele alınması olarak ifade edilmiştir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014; Creswell, 2002). Araştırmanın yöntemi olarak; nicel araştırma deseni içerisinde yer alan betimsel tarama kullanılmıştır. Betimsel tarama ise olayları veya durumu mevcut haliyle ortaya koymaya ve var olan durumu belirlemeye çalışan araştırmalar olarak açıklanmaktadır (Büyüköztürk ve diğ., 2014).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2016-2017 eğitim öğretim yılında Amasya merkez ve ilçelerde bulunan ortaokullarda görev yapan toplam 160 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Belirlenmiş olan bu evrene ulaşma konusunun problem oluşturmayacağı ve evrenin sınırlı, kapsam açısından da dar olacağı düşünüldüğü için örneklem alma yolu tercih edilmeyerek evrenin tamamına ulaşmak hedeflenmiş bu yüzden tam sayım yöntemi kullanılmıştır (Ural ve Kılıç, 2005). Tam sayım yönteminin kullanılması nedeniyle araştırmacılar tarafından geliştirilen ölçek basılı ve çevrimiçi olarak evrenin tamamına ulaştırılmıştır. Gönüllülük esası çerçevesinde çalışmaya 141 sosyal bilgiler öğretmeni dönüş yaparak katılım sağlamıştır. Diğer 19 kişi ise, doğum izni ve ulaşımındaki aksamlar nedenleriyle çalışmaya dönüş yapmamışlardır. Çalışmaya katılan 141 öğretmenden 1 kişi ölçekte yer alan kontrol maddesini işaretlediği için değerlendirme dışı bırakılırken, 140 ölçek geçerli kabul edilerek analiz işlemlerine tabi tutulmuştur. Araştırma evrenini oluşturan öğretmenlerin özelliklerine göre dağılımları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

		n	%
Cinsiyet	Kadın	52	37
	Erkek	88	63
	Toplam	140	100
Yaş	20- 30 yaş	25	18
	31- 40 yaş	59	42
	41- 50 yaş ve üzeri	56	40
	Toplam	140	100
Mesleki Kıdem	1-5 yıl	25	18
	6-10 yıl	40	28
	11-15 yıl	36	26
	16-20 yıl ve üzeri	39	28
	Toplam	140	100

Tablo 1 incelendiğinde, örneklemin cinsiyete göre dağılımının yaklaşık % 37'sini (n=52) kadın, %63'ünü (n=88) erkek öğretmenler oluşturmaktadır. Yaşa göre dağılımları incelendiğinde örneklemin yaklaşık % 18'ini (n=25) 20-30 yaş, % 42'sini (n=59) 31-40 yaş, % 40'ını (n=56) 41-50 yaş ve üzeri yaş grubu öğretmenler meydana getirmiştir. Mesleki kıdeme göre dağılımlarının ise; yaklaşık % 18'i (n=25) 1-5 yıl arası, % 28'i (n=40) 6-10 yıl arası, % 26'sı (n=36) 11-15 yıl arası, % 28'i (n=39) 16-20 yıl ve üzeri kıdeme sahip olduğu dikkat çekmektedir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmanın verileri Evcı ve Aylar (2017) tarafından geliştirmiş olan “Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyleri Öz Algı Ölçeği” ile toplanmıştır. Ölçek iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğretmenlerin demografik durumlarının belirlendiği kişisel bilgi formu yer alırken ikinci bölümde ise öğretmenlerinin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algı düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiş olan 29 maddelik ölçek formu bulunmaktadır.

2.4. Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyleri Öz Algı Ölçeği Formu

Yapılan çalışmada kullanılan ve araştırmacının geliştirmiş olduğu “Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyleri Öz Algı Ölçeği” (Evcı ve Aylar, 2017) aşağıdaki basamaklar neticesinde geliştirilmiştir.

Araştırmacılar tarafından geliştirilen bu ölçek ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algılarını belirlemek amaçlanmıştır. Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında ilk önce konuya ilişkin literatür taraması yapılmış, ayrıca farklı branşlardaki 10 öğretmenden öğretmenlerin tükenmişlik nedenlerinin neler olabileceği ile ilgili görüşler alınmıştır. Elde edilen bilgiler neticesinde 45 maddeden oluşan bir deneme formu oluşturulmuştur. Bu formun kapsam geçerliğini belirlemek amacıyla alanında uzman olan 2 tane ölçme değerlendirme hocası tarafından deneme formu incelenerek ölçeğe yeni 7 madde eklenmiş ve sayı 52'ye ulaşmıştır. Oluşturulan yeni form yazım noktalama, kolay anlaşılabilirlik, dil ve okunabilirlik açısından 5'i Türkçe eğitimcisi olan öğretim üyesine, 11 Türk Dili ve Edebiyatı ile Türkçe öğretmenine görüş almak açısından sunulmuştur. Görüşler doğrultusunda 6 madde problemlili bulunduğu için tekrar düzenlenmiştir. 1 madde ise iki farklı yargı içerdiği için 2 madde haline dönüştürülerek forma eklenmiştir. Ayrıca ölçekte verilen cevapların tutarlılık durumlarının belirlenmesi için ölçeğe 1 adet kontrol maddesi dahil edilmiştir. Sonunda 53 maddelik bir ölçek formu meydana getirilmiştir. 53 maddelik ölçek formu 5'li Likert tipinde düzenlenmiş ve (1) “Kesinlikle Katılmıyorum”, (2) “Katılmıyorum”, (3) “Kararsızım”, (4) “Katılıyorum”, (5) “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde bir dereceleme sistemi uygulanmıştır.

Düzenlenen ölçeğin geçerlik ve güvenilirliklerini belirlemek amacıyla pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama ile deneme formu 14 sosyal bilgiler öğretmeni üzerinde doğrudan uygulanarak ölçek maddelerinin katılımcılar açısından anlaşılabilirlik ve birbirlerine yakın anlamlar içerip içermeme durumlarını aynı zamanda ölçeğin cevaplanma süresini belirlemek amaçlanmıştır. Uygulama esnasında ölçek maddelerinin yakın anlam içermeme ve anlaşılabilirlik durumunda herhangi bir hataya rastlanmadığı için uygulama başarılı kabul edilerek esas uygulamaya geçilmiştir.

Esas uygulamada farklı branşlarda yer alan 400 öğretmene ölçek formu basılı ya da çevrimiçi olarak ulaştırılmıştır. Çevrimiçi olarak uygulanan ölçek formu facebookta bulunan 15.000 üyeden oluşan ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin takip ettiği Türkiye Sosyal Bilgiler Zümresi adındaki gruptan 318 öğretmene ulaştırılmış fakat 272 öğretmenden geri dönüş sağlanmıştır. Çorum ilinde ise 82 öğretmene basılı olarak ulaştırılmış, öğretmenlerin tamamından dönüş sağlanmıştır. Sonuç olarak ölçek formunun ulaştırıldığı 400 öğretmenden 354 tanesi ölçek formu gönüllülük esası çerçevesinde yanıtlamıştır.

Geri dönüş yapan 354 ölçek formundan 27 tanesi kontrol maddesini yanıtlamış, 6 tanesi ise veri kaybı nedeni ile çalışma dışına çıkarılmıştır. 321 ölçekten elde edilen veriler SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğini sağlamak için faktör analizi yapılmıştır.

Faktör analizine uygunluğunu belirleyebilmek için de Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) ve Barlett testi uygulanmıştır. KMO katsayı değeri .880 iken Barlett testindeki ki-kare değeri 3454.773 ile anlamlı bulunmuştur. Yapılan testlerden hareketle ulaşılan verilerin faktör analizi için uygunluğu belirlenmiştir. Faktör analizinin ardından .30'un altında yük değerine sahip olan ve herhangi bir faktör içerisinde yer almayan veya birden fazla faktöre aynı anda yönelen 24 madde çalışma dışına çıkarılmıştır. Çalışmada kalan 28 maddenin .307 ile .823 arasında bir yük değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir. Ölçek için uygun görülen maddelerin, hangi faktör altında toplandığını belirleyebilmek amacıyla Varimax Dik Döndürme Tekniği uygulanmıştır. Faktör yük değerleri .307 ile .823 arasında olan 28 maddenin 4 faktör altında toplandığı belirlenmiştir.

Belirlenen faktörlerin doğrulanmasını sağlamak amacıyla aynı çalışma grubu üzerinde doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Belirli bir sınırlama durumu olmadan maximum likelihood tekniği kullanılmıştır. Analiz sonucundaki uyum iyiliği indeksleri; $\chi^2= 610.231$ iken $X^2/df=1.816$ değeri ise 3'ün altında olduğu belirlenmiştir. S-RMR= .01 ve RMSEA= .05 olarak bulunmuş ve bu değerlerin mükemmel uyum gösterdikleri ortaya çıkmıştır. CFI ve IFI değerlerinin ise .91 olduğu sonucuna ulaşılmış iken aynı zamanda bu değerlerin kabul edilebilir uyuma sahip olduğu görülmüştür. Fakat GFI=.87, AGFI=.85, NNFI= .82 olarak bulunmuştur. Bu değerler .90'ın altında olsalar da; GFI'nın .85'ten, AGFI'nın ise .80'den büyük değere sahip olması kabul edilebilir uyum açısından alt sınır olarak kabul edilmektedir (Cole, 1987; Garbin ve Anderson, 1993; Akt: Kirman Çetinkaya, Laçın Şimşek ve Çalışkan, 2013). Analizlerle elde edilmiş olan faktörler, yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda meydana getirilen model ile doğrulanmıştır.

Ölçek maddelerinin belirlenen amaca ne derece hizmet ettiğini belirleyebilmek amacıyla ölçekteki madde toplam korelasyon değerlerine bakılmış ve bu değerler .547 ile .846 arasında yer aldığı tespit edilmiştir. Elde edilen değerlerin ayırt edicilik özelliği bakımından çok iyi olduğu sonucu ortaya çıkarılmıştır. Ölçekteki madde ayırt edicilik durumunun belirlenmesi için 28 maddenin faktörler ve toplam puana ilişkin bağımsız örneklem t testi sonuçlarına bakıldığında değerlerin 5.842 ile 13.239 arasında değiştiği sonucu elde edilmiştir. Ölçeğin geneline ilişkin t değeri ise 36.249 olarak hesaplanmıştır. Ölçekteki 28 maddenin alt ve üst grup ortalamaları arasında yer alan farkı istatistiki açıdan anlamlı bulunmuştur. Yapılan analizler sonucunda; 10 maddeden oluşan 1. Faktör, "Yeterlik Algısı", 8 maddeden oluşan 2. faktör "Onaylanma Beklentisi", 6 maddeden oluşan 3. faktör "Ekonomik Doyum", 4 maddeden oluşan 4. ve son faktör ise "Sınıf İçi Doyum" olarak adlandırılarak 4 faktörlü bir yapı ortaya çıkarılmıştır.

Ölçekteki iç tutarlılığın belirlenmesi amacıyla hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı .84 olarak bulunmuştur. Ölçeğin faktörlere yönelik Cronbach Alpha değerinin ise .81- .84 arasında olduğu ortaya çıkarılmıştır. Ulaşılan sonuçlar neticesinde Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyleri Öz Algı Ölçeğinin kabul edilebilir bir iç tutarlılıkta olduğu belirlenmiştir (Evcı ve Aylar, 2017).

2.5. Veri Toplama Süreci

Araştırmada öğretmenlerin tükenmişlik nedenlerine ilişkin görüşlerinin toplanması amacıyla kullanılan "Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyleri Öz Algı Ölçeği", gerekli olan araştırma izni alınarak Amasya il merkezi ve ilçelerinde görev yapmakta olan 28'i yönetici, 132'si ise kadrolu ve sözleşmeli olmak üzere toplamda 160 sosyal bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Uygulama sürecinde araştırmacı, şehir merkezi ve yakın mesafede bulunan 32 ortaokuldaki sosyal bilgiler öğretmenleriyle görüşme gerçekleştirerek çalışmanın amacı hakkında bilgiler vermiş ve gönüllülük esası dahilinde sosyal bilgiler öğretmenlerine ölçek form ulaştırılmış ve bu ortaokulların verileri birkaç gün içinde elde edilmiştir. İlçelerde bulunan 59 ortaokulda ise ulaşım ve zaman problemi olmayan okulların verilerine ulaşılma noktasında birebir görüşme sağlanarak ölçek formlar dağıtılmışken, ulaşım ve zaman problemi olan ortaokullardaki öğretmenlere ise ölçek form, çevrimiçi olarak ulaştırılmıştır.

2.6. Verilerin Analizi

Araştırmada geçerli kabul edilen 140 ölçek form aracılığı ile ulaşılan verilerin analiz işlemleri öncesinde güvenilirlik analizine tabii tutulmuştur. Ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach Alpha katsayısı 0.87 olarak hesaplanmıştır. Cronbach Alpha katsayısının .80'den büyük olması, ölçeğin güvenilirliğinin yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir (Özdamar, 1999: Akt. Uluçınar Sağır, 2014). Bu kaynak doğrultusunda verilerin toplanması sırasında kullanılan "Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyleri Öz Algı Ölçeği"nin güvenilirliğinin yüksek düzeyde, alt boyutlarının güvenilirliğinin ise orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyleri Öz Algı Ölçeği'nin güvenilirlik çalışmasına ilişkin verileri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Ölçeğe İlişkin Güvenirlik Analizi Sonuçları

Ölçek	Madde Sayısı	Cronbach Alpha(α)
Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyleri Öz Algı Ölçeği	28	.87
Yeterlik Algısı	10	.79
Onaylanma Beklentisi	8	.78
Ekonomik Doyum	6	.68
Sınıf İçi Doyum	4	.63

Güvenilir olduğu belirlenen ölçek aracılığı ile elde edilmiş olan verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirleyebilmek amacıyla normallik testi (Kolmogorov-Smirnov) yapılmıştır. Test ile elde edilen verilerin çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) değerleri incelenmiştir.

Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyleri Öz-Algı Ölçeği'nin normallik testine ilişkin verileri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Ölçeğe İlişkin Normallik Testi

Alt Boyutlar	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	df	P	İstatistik	df	P
Yeterlik Algısı	,07	140	,03	,96	140	,00
Onaylanma Beklentisi	,16	140	,00	,92	140	,00
Ekonomik Doyum	,09	140	,00	,98	140	,16
Sınıf İçi Doyum	,14	140	,00	,95	140	,00
Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyleri Öz Algısı	,10	140	,00	,95	140	,00

Tablo.3'te Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları incelendiğinde, ölçeğin alt boyutlarına göre anlamlılık değerleri .05'in altında olduğu belirlenmiş ve verilerin normal dağılım göstermediği sonucu ortaya çıkarılmıştır. Verilerin anlamlılık durumunu belirlemek amacıyla bir diğer yol olan ölçeğin çarpıklık basıklık değerlerine bakılmıştır.

Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyleri Öz Algı Ölçeği'nin çarpıklık basıklık değerlerine ve varyansların homojenliğine ilişkin sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Ölçeğe İlişkin Levene Testi Sonuçları ve Çarpıklık Basıklık Değerleri

Ölçek Boyutları	Levene	Çarpıklık	Basıklık
Yeterlik Algısı	.994	-.714	.686
Onaylanma Beklentisi	.254	-1.006	1.320
Ekonomik Doyum	.914	-.140	-.159
Sınıf İçi Doyum	.289	-.526	-.525

Tablo 4'te ölçeğin alt boyutlarına ait çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,5 ile +1,5 arasında yer aldığı görülmektedir. Veri setindeki değişkenler için çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,5 ile +1,5 arasında yer alması, verilerin normal dağılım gösterdiğini ifade etmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013: Akt. Kara, 2016). Buradan yola çıkarak ölçek verilerinin normal dağılım gösterdiği varsayılmaktadır. Varyansların homojenlik durumlarının belirlenmesi için yapılan Levene Testi sonucunda varyansların homojen olduğu sonucu elde edilmiştir ($p>0.05$).

Öğretmenlerin demografik özellikleriyle ilgili betimsel analizler için frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algılarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Bağımsız örneklem t-testi, aralarında ilişki olmayan iki grubun ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılmaktadır (Büyüköztürk, 2015). Yaş ve mesleki kıdem bazında farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır. Bu analiz ise birbirinden bağımsız olan ikiden fazla grubun olduğu durumlarda yapılmaktadır (Büyüköztürk, 2015).

3. BULGULAR

“Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algı düzeyleri alt boyutlara göre ne düzeydedir?” problemine çözüm üretmek amacıyla alt boyutlara ilişkin öğretmen görüşlerinin ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanarak sonuçlar Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Alt Boyutlara Yönelik Görüşlerinin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Boyutlar	n	\bar{x}	S
Yeterlik Algısı	140	3.20	0.71
Onaylanma Beklentisi	140	3.97	0.67
Ekonomik Doyum	140	3.17	0.75
Sınıf İçi Doyum	140	3.26	0.82
Genel	140	3.42	0.56

Tablo 5. incelendiğinde göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin ölçeğin maddelerine genel olarak “Katılıyorum” düzeyinde (\bar{x} =3.42) görüş bildirdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algı düzeyleri incelendiğinde; aritmetik ortalaması en yüksek olan boyut onaylanma beklentisi (\bar{x} =3.97) boyutu için “Katılıyorum” düzeyinde, en düşük olan boyut olan ekonomik doyum (\bar{x} =3.17) boyutu için ise “Kararsızım” düzeyinde görüş belirttikleri tespit edilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algı düzeyleri cinsiyet değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?” alt problemini çözebilmek amacıyla bağımsız örneklem t-testi uygulanmış ve bulgular Tablo 6’ da gösterilmiştir.

Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tükenmişlik Nedenlerine Yönelik Öz Algı Düzeylerinin Cinsiyet Değişkenine Göre T- testi Sonuçları

Ölçek Boyutları	Cinsiyet	n	\bar{x}	S	t	sd	p
Yeterlik Algısı	Kadın	52	3.21	.72	.197	138	.844
	Erkek	88	3.19	.72			
Onaylanma Beklentisi	Kadın	52	3.98	.75	.137	138	.891
	Erkek	88	3.96	.63			
Ekonomik Doyum	Kadın	52	3.08	.76	1.147	138	.253
	Erkek	88	3.23	.74			
Sınıf İçi Doyum	Kadın	52	3.30	.90	.416	138	.678
	Erkek	88	3.24	.78			

*p>.05

Tablo 6. incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algı düzeylerinde cinsiyete göre yeterlik algısı, onaylanma beklentisi, ekonomik doyum ve sınıf içi doyum boyutunda anlamlı bir farklılık görülmemekle ($p>0.05$) birlikte, genel olarak kadın öğretmenlerin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algılarının, ekonomik doyum boyutunda ise erkek öğretmenlerin öz algılarının fazla olduğu tespit edilmiştir. Özellikle diğer boyutlara göre “Onaylanma Beklentisi” boyutundaki kadın ve erkeklerin öz algılarının daha fazla olduğu dikkat çekmektedir.

“Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algıları yaş değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?” alt problemine yaş grubu ortalamalarına ait analiz bulguları Tablo 7’de verilirken uygulanan ANOVA sonuçları da Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tükenmişlik Nedenlerine Yönelik Öz Algı Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre Ortalamaları

Ölçek Boyutları	Yaş	n	\bar{x}	S
Yeterlik Algısı	21-30 Yaş	25	3.28	.69
	31-40 Yaş	59	3.13	.73
	41 Yaş ve Üzeri	56	3.20	.71
Onaylanma Beklentisi	21-30 Yaş	25	4.08	.55
	31-40 Yaş	59	3.95	.72
	41 Yaş ve Üzeri	56	3.94	.68
Ekonomik Doyum	20-30 Yaş	25	3.27	.90
	31-40 Yaş	59	3.15	.74
	41 Yaş ve Üzeri	56	3.16	.70
Sınıf İçi Doyum	20-30 Yaş	25	3.30	.85
	31-40 Yaş	59	3.38	.83
	41 Yaş ve Üzeri	56	3.13	.80

Tablo 7’de görüldüğü gibi “Yeterlik Algısı” boyutu altında yer alan yaş gruplarının aritmetik ortalamaları 2.61-3.40 puan aralığında olduğundan, tüm yaş gruplarındaki sosyal bilgiler öğretmenleri “Kararsızım” düzeyinde öz algıya sahiptirler. “Onaylanma Beklentisi” boyutu altında yer alan yaş gruplarının aritmetik ortalamaları 3.41-4.20 puan aralığında olduğu için tüm yaş gruplarındaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Katılıyorum” düzeyinde öz algıya sahip oldukları görülmektedir. “Ekonomik Doyum” boyutu altında yer alan yaş gruplarının aritmetik ortalamaları 2.61–3.40 puan aralığında olduğundan, tüm yaş gruplarındaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Kararsızım” düzeyinde öz algıya sahip oldukları görülmektedir. “Sınıf İçi Doyum” boyutu altında yer alan yaş gruplarının aritmetik ortalamaları 2.61–3.40 puan aralığında olduğundan, tüm yaş gruplarındaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Kararsızım” düzeyinde öz algıya sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tükenmişlik Nedenlerine Yönelik Öz Algı Düzeylerinin Yaş Değişkenine Göre ANOVA Sonuçları

Ölçek Boyutları	Kaynak	KT	Sd	KO	f	p
Yeterlik Algısı	Gruplar Arası	.557	2	.279	.535	.587
	Gruplar İçi	71.311	137	.521		
	Toplam	71.868	139			
Onaylanma Beklentisi	Gruplar Arası	.367	2	.184	.395	.674
	Gruplar İçi	63.621	137	.464		
	Toplam	63.988	139			
Ekonomik Doyum	Gruplar Arası	.277	2	.138	.240	.787
	Gruplar İçi	79.148	137	.578		
	Toplam	79.425	139			
Sınıf İçi Doyum	Gruplar Arası	1.848	2	.924	1.350	.263
	Gruplar İçi	93.785	137	.685		
	Toplam	95.633	139			

* p>.05

Tablo 8. incelendiğinde yapılan ANOVA analizi sonuçlarına göre; yeterlik algısı (F(2, 137)=.535), onaylanma beklentisi (F(2, 137)=.395), ekonomik doyum (F(2, 137)=.240) ve sınıf içi doyum (F(2, 137)=1.350) boyutları ile öğretmenlerin yaşları arasında anlamlı [p>.05] bir fark bulunamamıştır. “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algıları mesleki kıdem değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?” alt probleminin mesleki kıdem ortalamalarına ait analiz sonuçları Tablo 9’ da verilirken uygulanan ANOVA sonuçları da Tablo 10’ da verilmiştir.

Tablo 9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tükenmişlik Nedenlerine Yönelik Öz Algı Düzeylerinin Meslekî Kıdem Değişkenine Göre Ortalamaları

Ölçek Boyutları	Meslekî Kıdem	n	\bar{x}	S
Yeterlik Algısı	1-5 Yıl	25	3.28	.694
	6-10 Yıl	40	3.41	.568
	11-15 Yıl	36	3.10	.742
	16 Yıl ve Üzeri	39	3.02	.808
Onaylanma Beklentisi	1-5 Yıl	25	4.08	.555
	6-10 Yıl	40	4.12	.600
	11-15 Yıl	36	3.91	.688
	16 Yıl ve Üzeri	39	3.79	.784
Ekonomik Doyum	1-5 Yıl	25	3.27	.903
	6-10 Yıl	40	3.20	.743
	11-15 Yıl	36	3.16	.667
	16 Yıl ve Üzeri	39	3.10	.764
Sınıf İçi Doyum	1-5 Yıl	25	3.30	.859
	6-10 Yıl	40	3.42	.790
	11-15 Yıl	36	3.34	.806
	16 Yıl ve Üzeri	39	3.01	.843

Tablo 9’da görüldüğü gibi “Yeterlik Algısı” boyutu altında yer alan 6-10 yıl meslekî kıdeme ait aritmetik ortalamaların, 3.41-4.20 puan aralığında olmasından sosyal bilgiler öğretmenleri “Katılıyorum” düzeyinde, diğer kıdemlerin aritmetik ortalamaları 2.61.-3.40 puan aralığında olduğundan “Kararsızım” düzeyinde öz algıya sahiptirler. “Onaylanma Beklentisi” boyutu altında yer alan meslekî kıdemlerin aritmetik ortalamaları 3.41-4.20 puan aralığında olmasından dolayı sosyal bilgiler öğretmenlerinin tüm meslekî kıdem yılları içerisinde “Katılıyorum” düzeyinde bir öz algıya sahip oldukları tespit edilmiştir. “Ekonomik Doyum” boyutu altında yer alan meslekî kıdemlerin aritmetik ortalamaları 2.61.-3.40 puan aralığında olduğundan sosyal bilgiler öğretmenlerinin tüm meslekî kıdemler içerisinde “Kararsızım” düzeyinde bir öz algıya sahip oldukları tespit edilmiştir. “Sınıf İçi Doyum” boyutu altında yer alan, 6-10 yıl meslekî kıdeme ait aritmetik ortalamaların 3.41-4.20 puan aralığında olmasından dolayı sosyal bilgiler öğretmenleri “Katılıyorum” düzeyinde, diğer kıdemlerin aritmetik ortalamaları 2.61.-3.40 puan aralığında olduğundan “Kararsızım” düzeyinde öz algıya sahiptirler.

Tablo 10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tükenmişlik Nedenlerine Yönelik Öz Algı Düzeylerinin Meslekî Kıdem Değişkenine Göre ANOVA sonuçları

Ölçek Boyutları	Kaynak	KT	Sd	KO	f	p
Yeterlik Algısı	GA	3.567	3	1.189	2.367	.74
	Gİ	68.301	136	.502		
	Toplam	71.868	139			
Onaylanma Beklentisi	GA	2.524	3	.841	1.861	.139
	Gİ	61.464	136	.452		
	Toplam	63.988	139			
Ekonomik Doyum	GA	.495	3	.165	.284	.837
	Gİ	78.930	136	.580		
	Toplam	79.425	139			
Sınıf İçi Doyum	GA	3.651	3	1.217	1.799	.150
	Gİ	91.983	136	.676		
	Toplam	95.633	139			

* p>.05

Tablo 10. incelendiğinde yapılan ANOVA analizi sonuçlarına göre; yeterlik algısı (F(3, 136)=2.367), onaylanma beklentisi (F(3, 136)=1.861), ekonomik doyum (F(3, 136)=.284) ve sınıf içi doyum (F(3, 136)=1.799) boyutları ile öğretmenlerin meslekî kıdemleri arasında anlamlı [p>.05] bir fark bulunamamıştır.

4. TARTIŞMA

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin; ölçeğin “Yeterlik Algısı”, “Onaylanma Beklentisi”, “Ekonomik Doyum” ve “Sınıf İçi Doyum” boyutlarının tamamında ağırlıklı olarak “Katılıyorum” düzeyinde öz algıya sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu durum ışığında, ölçek boyutlarındaki maddelerin sosyal bilgiler öğretmenleri için tükenmişlik nedeni olabileceği düşünülmektedir. Çalışma bulguları incelendiğinde; sosyal bilgiler öğretmenlerinin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algı düzeylerinde cinsiyete göre yeterlik algısı, onaylanma beklentisi, ekonomik doyum ve sınıf içi doyum boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucu elde edilmiştir. Hem öğretmenlik mesleği hem de diğer meslek grupları üzerinde tükenmişlik ve cinsiyet faktörü arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma taranmıştır. Özellikle Yazıcı ve Avcı (2011)’nin yapmış olduğu çalışmada, cinsiyet faktörünün sosyal bilgiler öğretmenleri üzerindeki tükenmişliği etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde taranan çalışmaların çoğunda (Başören, 2005; Demir ve Kara, 2014; Elis, 1983; Seğmenli, 2001); öğretmenlerin tükenmişlik problemleri ile cinsiyet faktörü arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı tespit edilmekte ve bu sonuçların çalışma sonucu ile paralel nitelikte olduğu ortaya koyulmaktadır. Buna karşın Girgin (1995), Özer (1998) ve Tüm Kaya’nın (1996) çalışmalarında ise öğretmenlerin tükenmişlik problemleri ile cinsiyet faktörü arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir. Öğretmenlerin tükenmişlik problemlerinin cinsiyete göre bazı çalışmalarda anlamlı fark gösterip bazı çalışmalarda ise anlamlı bir fark göstermemesinin sebebine bakıldığında; mesleki çalışma koşulları, ailevi ve ekonomik unsurlar, şahsi özelliklerin yer aldığı düşünülebilir. Öğretmenlik mesleğinin yanı sıra diğer meslek gruplarındaki çalışmalar incelendiğinde; Seçer (2011)’in çalışmasında, psikolojik danışmanların tükenmişlikleri ile cinsiyet faktörü arasında anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir. Başka bir çalışma olan Sayıl ve arkadaşlarının (1997) doktorlar ve hemşireler üzerinde yaptıkları çalışmada; doktor ve hemşirelerin tükenmişlikleri ile cinsiyet faktörü arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Polislerin tükenmişlikleri üzerine yapılan çalışmada ise yine tükenmişlik ile cinsiyet faktörü arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı belirlenmiştir (Azizoğlu ve Özyer, 2010). Farklı meslek grupları üzerine yapılan çalışmalardan da cinsiyet faktörünün çalışanların tükenmişliklerini etkilemediği görülmektedir. Cinsiyet faktörü ile tükenmişlik problemi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamasına rağmen kadın öğretmenlerin aritmetik ortalamasının erkek öğretmenlerin aritmetik ortalamalarından daha fazla olduğu görülmektedir. Kadın öğretmenlere hem mesleki ortamda çalışan olarak hem de ev ortamında anne, eş olarak yüklenmiş olan sorumluluklar fazla ve yorucu olmaktadır. Bu durumun, tükenmişlik açısından onların öz algılarını arttırdığı düşünülebilir.

Çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algı düzeylerinin yaş değişkeni ile yeterlik algısı, onaylanma beklentisi, ekonomik doyum ve sınıf içi doyum boyutları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Öğretmenlerde tükenmişlik problemi ile yaş değişkeni arasında anlamlı farka rastlamayan birçok çalışma (Demir ve Kara, 2014; Kayabaşı, 2008; Yılmaz, N. Yazıcı ve H. Yazıcı, 2014) mevcuttur. Bu çalışmalar elde edilen bulgularla paralellik göstermekte ve aynı zamanda öğretmenlerin “Onaylanma Beklentisi” dışındaki boyutlarda yer alan maddeler için “Kararsızım” öz algısına sahip olmaları sonucunu da desteklemektedir. Yazıcı ve Avcı’nın (2011) çalışmasında üstleri tarafından takdir edilmeyen sosyal bilgiler öğretmenlerinin tükenme durumlarında artış olduğu, Cemaloğlu ve Şahin’in (2007) çalışmasında ise takdir görmeyen öğretmenlerde tükenmişliğin olduğu görülmektedir. Singh ve arkadaşlarının 1998 yılında yapmış oldukları çalışmada ise; öğretim üyelerinin tükenmişlikleri ile ödül arasında anlamlı düzeyde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Yani ödül eksikliğinin tükenmeyi artırdığını ifade etmişlerdir. Bu bulgular, “Onaylanma Beklentisi” boyutu altındaki maddeler için öğretmenlerin “Katılıyorum” düzeyinde öz algıya sahip olmalarını destekler niteliktedir. Öğretmenlerin, meslektaşlarından ve çalışılan kurumdaki üstlerinden takdir görmediklerinde mesleklerine olan ilgi ve heyecanlarını kaybettikleri ve bu nedenle de tükenme konusunda öz algılarında artış olduğu söylenebilir. Çalışan personele karşı takdir, övgü

davranışlarının artırılmasının, çalışanları motive edeceği ve tükenmişliği de azaltabileceği düşünülmektedir. Çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algı düzeylerinde öğretmenlerin mesleki kıdemine göre yeterlik algısı, onaylanma beklentisi, ekonomik doyum ve sınıf içi doyum boyutlarında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tükenmişlik ile öğretmenlerin mesleki kıdemleri arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma yapılmıştır. Şahin ve Şahin'in 2013'teki çalışmasında, özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlikleri ile mesleki kıdemleri arasında anlamlı bir fark bulunamazken 5 yıldan az, 6-10 yıl arası mesleki kıdemleri olan öğretmenlerin kişisel başarılarında düşme meydana geldiği için tükenmenin görüldüğü tespit edilmiştir. Yine öğretmenlerin tükenmişlik ve mesleki kıdemleri arasında anlamlı farkların görülmediği birçok çalışma (Başol ve Altay, 2009; Özben ve Argun, 2003) bulunmaktadır. Mesleki kıdemi fazla olan öğretmenlerde tükenmişlik problemi azalmakta, başarı durumları ise artmaktadır (Girgin, 1996; Tümkaya, 1996). Öğretmenlerde tükenmişlik ve mesleki kıdem arasında anlamlı bir fark bulunmazken özellikle 6-10 yıl arasındaki çalışanların diğer mesleki kıdemlere göre tükenmişliği daha fazla yaşamakta olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular çalışmayı desteklemektedir. Çalışmada 6-10 yıl arası kıdeme sahip sosyal bilgiler öğretmenlerinin özellikle "Yeterlik Algısı" ve "Sınıf İçi Doyum" boyutlarında tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algılarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bunun nedeni genç öğretmenlerin meslekten beklenti ve istek durumlarının fazla olması, okul ortamına adapte olmalarında sıkıntı yaşamaları gibi faktörler olarak düşünülmektedir. Boyutlardaki maddelerde ortaya çıkan genel kanının öğretmenlerin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algılarının mesleki kıdeme göre farklılaşmadığı üzerine olduğu söylenebilir. Fakat "Onaylanma Beklentisi" boyutunda öğretmenlerin mesleki kıdemi farketmeksizin tükenmişlik yaşamalarının nedeni olarak takdir görmenin etkisinin olduğu düşünülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

- ✓ Yapılan çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algılarının ölçek boyutlarındaki maddeler için "Katılıyorum" düzeyinde olduğu belirlenmiş ve ölçek maddelerinin sosyal bilgiler öğretmenleri için tükenmişlik nedenlerini belirlediği sonucu ortaya çıkarılmıştır.
- ✓ Öğrencilerin disiplinsiz davranışlar sergilemesi, yetersiz sınıf ortamlarının olması ve öğrenci kontrolünün sağlanamaması durumlarının sosyal bilgiler öğretmenleri için tükenmişlik nedeni oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- ✓ Eğitim sistemindeki değişikliklere ayak uyduramama ve müfredatı yetiştirememesi durumlarının sosyal bilgiler öğretmenleri için tükenmişlik nedeni olduğu belirlenmiştir.
- ✓ Öğretmenlerin ders anlatım tarzlarının öğrenciler tarafından eleştirmeleri, sosyal bilgiler öğretmenlerini olumsuz açıdan etkilediği sonucu elde edilmiştir.
- ✓ Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ekonomik problemleri olsa da mesleklerini sevdikleri için mesleklerinden vazgeçmeyi düşünmedikleri tespit edilmiştir.
- ✓ Ekonomik faktörlerin öğretmenlerin öz algılarını artırdığı ve tükenmişlik problemi için de önemli bir yordayıcı olduğu yapılan işaretlemeler sonucunda ortaya çıkarılmıştır.
- ✓ Onaylanma ve takdir edilme durumları öğretmenlerin kişisel ve mesleki başarılarını etkileyen durumlar arasında yer aldığı için bu durumlardan yoksun olmanın yaş ayrımı yapmaksızın öğretmenleri tükenmişliğe yönelttiği tespit edilmiştir.
- ✓ Yönetimsel anlamda sınırlandırmaya maruz kalmak sosyal bilgiler öğretmenleri için tükenmişlik nedeni oluşturmaktadır.

- ✓ “Onaylanma Beklentisi” boyutunda öğretmenlerin mesleki kıdemi farketmeksizin tükenmişlik yaşadıkları belirlenmiştir. Bu durumdan yola çıkarak, üstlerinden takdir görmeyen her öğretmenin mesleki kıdemi farketmeksizin tükenmişlik yaşayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

5.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

- ✓ Sosyal bilgiler öğretmenlerinin üstleri tarafından takdir görmeleri, onların performansını artıracak ve tükenmişlik problemlerini de azaltacaktır. Bu nedenle yöneticiler öğretmenlerine destek olarak, onları övgü ve takdir davranışlarıyla motive edebilirler.
- ✓ Yöneticiler sosyal bilgiler öğretmenlerini kısıtlamak yerine onların yaratıcılıklarını ortaya koymalarını sağlayan davranışlar sergileyerek onları güdüleyebilirler.
- ✓ Sosyal bilgiler öğretmenlerinin mesleklerini sevme potansiyellerinin artırılabilmesi için öğretmenlik mesleğinin statü olarak yükseltilecek ekonomik ve sosyal açıdan koşullarının düzenlenmesi yolunda gerekli tedbirler alınabilir. Ayrıca mesleğin tercih edilebilirliğini artıran özellikler konusunda bilgilendirme yapılabilir.
- ✓ Ekonomik faktörlerin tükenmişlikte etkili olma nedeni ve nasıl etkili olduğunu belirleyebilmek için kapsamlı çalışmalar yapılabilir.
- ✓ Eğitim sistemindeki değişikliklere sosyal bilgiler öğretmenlerinin ayak uyduramadıkları çalışma sonucunda tespit edilmiştir. Öğretmenlerin kendilerini geliştirmelerini sağlayıcı hizmet içi eğitim uygulamaları yapılabilir.

5.2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

- ✓ Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyleri Öz Algı Ölçeği, Amasya’ da yapıldığı için elde edilen veriler ve ortaya çıkan sonuçlar sınırlıdır. Ölçeğin uygulanma kapsamının artırılması ve iller arası karşılaştırılma yapılabilmesi için Amasya dışındaki illerde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri üzerinde de uygulama yapılabilir.
- ✓ Öğretmenlerin tükenmişlik nedenlerinin desteklenmesi açısından mülakat yöntemi aracılığıyla nitel çalışmalarda yapılabilir.
- ✓ Ölçek, sosyal bilgiler öğretmenleri dışındaki farklı branşlar üzerinde de uygulanarak öğretmenlerin tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algıları belirlenebilir.
- ✓ Öğretmenler de tükenmişliğin ortaya çıkardığı sonuçların belirlenmesi üzerine bir ölçek geliştirilerek uygulanabilir.
- ✓ Farklı meslek gruplarındaki çalışanların tükenmişlik nedenlerine yönelik öz algılarının belirlenmesi amacıyla ölçek geliştirilerek uygulanabilir.
- ✓ 6-10 yıl mesleki kıdem içerisinde bulunan sosyal bilgiler öğretmenlerinin neden tükenmişlik öz algısı taşıdıkları hakkında kapsamlı çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akten, S. (2007). Rehber Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelemesi, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Azizoğlu, Ö. & Özyer, K. (2010). Polislerde Tükenmişlik Sendromu Üzerine Bir Ampirik Çalışma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21(1), 137-147.
- Başer, M. & Çobanoğlu, F. (2011). İlköğretim Denetmenlerinin Tükenmişlik Düzeyleri ve Nedenleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29,125-136.
- Başol, G. & Altay, M. (2009). Eğitim Yöneticisi ve Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 58(58), 191-216.

- Başören, M. (2005). Çeşitli Değişkenlere Göre Rehber Öğretmenlerinin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi (Zonguldak İli Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Cemaloğlu, N. & Şahin, E. D. (2007). Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 465-484.
- Cephe, P. T. (2010). İngilizce Öğretmenlerini Tükenmişliğe Sürükleyen Etmenler Üzerine Bir Çalışma, *Hacettepe University Journal of Education*, 38, 25-34.
- Creswell, J. W. (2002). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative*, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 146-166.
- Demir, M. K. & Kara, N. (2014). The Burnout of Primary School Teachers Who Teach to the First Classes/İlkokul Birinci Sınıf Öğretmenlerinin Tükenmişlik Durumu. *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*, 10(2), 424-440.
- Ellis, A. (1962), Reason and Emotion in Psychotherapy, New York: Springer. (1977), “Rational-emotive therapy: research data supports the clinical and personality hypothesis of RET and other models of cognitive-behavior therapy”, *The Counseling Psychologist*, 7 (1), 2-20.
- Ergin, C. (1993), Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uyarlanması, VII.Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Türk Psikologlar Derneği Yayını, 22-25 Eylül, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Evcil, N. & Aylar, F. (2017). Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyleri Öz-Algı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1). 44-58.
- Girgin, G. (1995). İlkokul Öğretmenlerinde Meslekten Tükenmişliğin Gelişimini Etkileyen Değişkenlerin Analizi ve Bir Model Önerisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Girgin, G. (2010). Öğretmenlerde Tükenmişliğe Etki Eden Faktörlerin Araştırılması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(32), 31-48.
- Kara, H. (2016). Makyavelist Değerlerin Yönetici Olmak İsteyen Öğrenciler Üzerindeki Etkisinin Araştırılması. *Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi*. 12(9), 125-139.
- Kayabaşı, Y. (2008). Bazı Değişkenler Açısından Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 191-212.
- Korkmaz, Ö. (2004). Müzik Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20(20), 125-148.
- Maslach, C. (1993). *Burnout: A multidimensional perspective*. W. B. Schaufeli, C. Maslach ve T. Marek. Professional Burnout: Recent Developments in Theory and Reseach. Taylor and Francis: Washington, DC.
- Özben, Ş. & Argun, Y. (2003) İlköğretim Öğretmenlerinin Umutsuzluk ve Tükenmişlik Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Ege Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 3 (1), 36- 48.
- Özdemir, A.K., Kılıç, E., Öztürk, M., Özdemir, D. & Sümer, H. (2003). Cumhuriyet Üniversitesi Diş hekimliği Fakültesi Akademik Personelinde Tükenmişlik Ölçeğinin Üç Yıllık Arayla Değerlendirilmesi, *Cumhuriyet Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, 6(1), 14-18.
- Özer, R. (1998) Rehber Öğretmenlerde Tükenmişlik Düzeyi, Nedenleri ve Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

- Öztürk, C. (2006). *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırıcı Bir Yaklaşım*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Rutledge, C.F.& Francis, L. (2004). Burnout Among Male Anglican Parochial Clergy in England: Testing A Modified Form Of The Maslach Burnout Inventory. *Research in the Social Scientific Study of Religion*.
- Sayıl, I., Haran, S., Ölmez, Ş, & Devrimci Özgüven, H. (1997). Ankara Üniversitesi Hastanelerinde Çalışan Doktor ve Hemşirelerin Tükenmişlik Düzeyleri, *Kriz Dergisi*, 5(2), 71-77.
- Seçer, İ. (2011). Psikolojik Danışmanların Tükenmişlik Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi*, 25-39.
- Seğmenli, S. (2001) Rehber Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Torun, A. (1995). Tükenmişlik, Aile Yapısı ve Sosyal Destek İlişkileri Üzerine Bir İnceleme, yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Tümkaya, S. (1996). Öğretmenlerdeki Tükenmişlik, Görülen Psikolojik Belirtiler ve Başa Çıkma Davranışları. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Uluçınar Sağır, Ş. (2014). İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Fen Kaygı Ölçeği, *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 1-20.
- Ural, A. & Kılıç, İ. (2005). *Process of scientific research and data analysis with SPSS*. Ankara: Detay Publications, 28-54.
- URL-1, <https://www.dersimiz.com/meslekler-hakkinda-bilgiler/sosyal-bilgiler-ogretmeni-23250.html> adresinden 10 Ocak 2017 tarihinde edinilmiştir.
- Yazıcı, K. & Avcı, E. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Durumlarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 29-37.
- Yılmaz, S., Yazıcı, N. & Yazıcı, H. (2014). Öğretmen ve Yönetici Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 12(24), 135-157.